

ным асяродку ў апошнія гады, гады грамадзкага змаганьня за ідэі нацыянальнага адраджэньня. Яно стала своеасаблівай заменаю афіцыйнаму „лістоўка“, што азначае, як гаворыцца ў даведніках, „друкаваны або рукапісны лісток звычайна зладзённага палітычнага зместу“.

Само гучаньне слова „ўлётка“ мне падаецца больш узьнёсьлым і намнога мякчэйшым, чым халоднае, строгае „лістоўка“. А калі яшчэ прыгадаць, што самым напярэднім чынам *ўлёткі* зьвязаныя з шматтысячнымі менскімі шэсьцямі пад бел-чырвона-белымі сьцягамі і з апазыцыйнымі мітынгамі, — дык можна лёгка вызначыць іх прыкметнае месца ня толькі ў палітычных слоўніках нашага часу, а і ў ня надта ахайных міліцэйскіх пратаколах.

І сам карань слова, паяднаны з *палётам*, *лётам*, выглядае тут у пэўным сэнсе сымбалічным. Шырока разьлітаюцца на крылах *ўлётак* і напаміны аб слаўнай гісторыі роднага краю, і сумная статыстыка пакутаў і няўдачаў сёньняшняга дня, і палымяны заклік да працы ў імя народнага шчасьця й волі.

Вельмі хацелася б, каб у зусім ужо блізкім XXI стагодзьдзі філялягічна-рамантычнае слова *ўлётка* асацыявалася яшчэ й з высокім *узлётам* змарнага духу беларусаў, заслужанага аўтарытэту мілай Бацькаўшчыны.

Утульнасьць

Валянцін Акудовіч

Чалавеку толькі здаецца, што ён прагне Бога, грошай, свабоды. Насамрэч ён усюды і заўсёды прагне аднаго — *утульнасьці*. Іншая справа, што нехта пачувае сябе *няўтульна* бяз Бога, нехта — бяз грошай, а хтосьці — без свабоды.

Але што найперш скажа вернік, калі адшукае сьцежку да Бога? Падзякуе Богу за прытулак у вечнасьці. А што перадусім зробіць жабрак, калі трохі ўзаб'ецца на грошы? Прыдбае сабе катух. А чым зоймецца вызвалены ад прыгнёту, як толькі здабудзе свабоду? Пабудуе ўласны дом.

Чалавек ня птушка, ён ня любіць бясконцасьці прасторы і *беспрытульнасьці* волі. Таму чалавек увесь час будзе сьцены і акрэсьлівае межы.

Мяжа — гэта зусім ня тое, што разьядноўвае людзей. Мяжа — гэта тое, што *атулле* чалавека ад скразьнякоў бязмежжа.

Чалавек можа знайсці сабе *прытулак* дзе заўгодна. Але кожны, хто здалёк вяртаўся на радзіму, ведае, што адразу за памежным слупом робіцца і зацішней, і цяплей, нават калі ён вяртаецца ў непагадзь.

І што б там ні казалі іншыя, але нашая прага незалежнай краіны паходзіць не зь любові да свабоды ці зь якойсьці там эканамічнай карысьці, а з патрэбы *беспрытульнага* сэрца, што прагне, як уласным домам, *атуліцца* Беларусыя ад скразьнякоў бязмежжа.

„Ура!“

Андрэй Лапцёнак

Калі даведваешся пра паходжаньне слова „*ура*“, дык колішняя савецкая традыцыя крыгчаць на дэманстрацыях „*Ура, таварышы!*“ пачынае выглядаць недарэчнай. Слова „*ура*“ — цюрскае і па-нашаму азначае „бі“... „*Бі, таварышы!*“ — далятае з рэпрадуктараў. „*Бі!*“ — нясецца ў адказ голас шматтысячнага натоўпу.

„Наперад!“, „За мной!“, „За Радзіму! За Сталіна!“ — дзясяткі крываваых, прымітыўных баявых воклічаў рэхам адгукаюцца ў памяці. Кіно і літаратура, ад вайны германскай да грамадзянскай, ад фінскай да аўганскай — чаргавалі велічныя камандзірскія прамовы з панурым хорам тых, што ідуць на сьмерць. „*Morituri te salutant!*“ — казалі калісьці рымскія гладыятары свайму імператару, ідучы ў бойку. „Тыя, што ідуць на сьмерць, вітаюць цябе!“

Зьмяняліся часы, не зьмяніліся людзі. Імем тырана на вуснах яны прамаўлялі вітальнае слова богу вайны. Тыя, хто выжыў, упарта цягнуць гэтыя воклічы з крывавай мінуўшчыны ў наша сёньняшняе жыцьцё, спадзеючыся павярнуць кола гісторыі, з надзеяй на выпадковы посьпех.

Выклічнік „*Ура!*“ як баявы вокліч войскаў пры атацы чуўся скрозь, дзе ступала нага расейскага жаўнера — у Вугоршчыне, Чэхаславацкай, Польшчы, у Аўганістане і Чачэніі...

„*Ура!* — мы крычалі пры рашучай атацы з энтузіязмам, горача!“ — кажа знаёмы вэтэран. „Крычалі ад страху альбо каб надаць болей сьмеласьці і ўпэўненасьці!“ — прызнаецца ягоны сябра. Ад трэцяга ардэнаносца можна пачуць, што і ў першым, і ў другім выпадку слова гэта крычыцца як мага долей, пакуль хапае паветра. Таму ў асноўным чуецца толькі працяглае „А-а-а!“ — крык, які крычыцца зь любой нагоды.

Усходнік

Уладзімер Арлоў

Тлумачальны слоўнік беларускае мовы паведамляе, што *ўсходнік* — гэта студэнт альбо навуковец, які займаецца *ўсходазнаўствам*. Але дастаткова пацікавіцца, хто такі *ўсходнік*, у першага сустрэчнага, каб пераканацца, што ў сьвядомасьці беларусаў гэтае слова мае зусім іншы сэнс.

Усходнік — гэта ніякі не навуковец і не жыхар нейкага экзатычнага *ўсходу*, а наш брат-беларус, якому выпала жыць у той частцы краіны, што пасля Рыскай дамовы 1921 году апынулася пад саветамі.

Беларусы, што жылі недалёка ад мяжы, але ўжо з другога ейнага боку, бачылі, як *ўсходнікі* аралі калгасную зямлю трактарамі, выходзілі на палеткі прыбраныя, як на сьвята, і часта, павярнуўшыся ў той бок, куды сядзе сонца, нібы па камандзе заводзілі песьню пад гармонік.

Знаходзілася нямала тых, хто пазіраў на гэткае бесклапотнае жыцьцё з зайздрасьцю і таксама хацеў зрабіцца *ўсходнікам*. Але нікога з тых, хто ўначы пераходзіў мяжу, сваякі ўжо ня бачылі — ні на трактары, ні з гармонікам, ні наагул.

Пасля верасьня 1939 году ўсе беларусы апынуліся ў адной дзяржаве, і хутка сталася зразумелым, хто замаўляў песьні пра калгаснае шчасьце.

Слова „*ўсходнік*“ зрабілася амаль што сьнонімам чалавека немагчымага, а часам і проста галяка. Але былі і *ўсходнікі* іншага кшталту: прысланыя з цэнтру чэкісты, міліцыянты, кіраўнікі рознага калібру. Стаўленьне да такіх *ўсходнікаў* нярэдка ўвасаблялася ў кулі, якая помсьціла за дэпартаваных сваякоў, за разрабаваную падаткамі гаспадарку, за зьняважаную нацыянальную годнасьць.

З часам выразны падзел грамадства на *ўсходнікаў* і *заходнікаў* зьніваляваўся. Але напрыканцы ХХ стагодзьдзя ўлады вырашылі нагадаць, хто ёсьць хто. Да 60-годзьдзя гэтак звананага вызвольнага паходу Чырвонай арміі ў Заходнюю Беларусь краіну абклеілі плякатамі, на якіх насельніцтва радасна